

dende Parter under Forfatningskampen. Han viste her til Fulde, at han virkelig var Midterlinjens Mand, som han i Anledning af en anden Situation havde sagt i 1864.¹ N. J. Termansen saa ham da ogsaa i 1874 »til Trods for hans doktrinære Stivsind dog nok [som] den aandfuldeste og mest konstitutionelle af alle Ministrene».² Som Forholdene efterhaanden udviklede sig, skal han endnu i 1882 have overvejet Muligheden af at danne Regering.³

Helt uden Dragelser for Krieger var Ministerstillingen aabenbart ikke. Alligevel har Vedel ganske sikkert Ret i sine Bemærkninger. Og der er et andet, mere personligt Forhold, man i denne Sammenhæng uvilkaarligt kommer til at tænke paa: Hvor ringe Kriegers literære Produktion var i Forhold til hans næsten ene-staaende Samlerarbejde, og endskønt han næppe har haft større Vanskeligheder ved at give sine Iagttagelser, Meninger og Tanker skriftlig end oratorisk Form. Det skyldtes næppe hverken Mangel paa Arbejdslyst eller Arbejdsvilje, men der maa her i hans Natur have ligget en ret uforklarlig Tilbageholdenhed. — Er det ikke noget lignende, der har gjort sig gældende i hans Forhold til offentlig Virksomhed og personlig Fremtræden?

En helt anden Sag er det, at han i en given Situation følte Kaldet og var rede til at tage Ansvar, saaledes altsaa endnu 1882.

Erik Møller.

Jörgen Weibull: Carl Johan och Norge 1810-1814. Unionsplanerna och deras förverkligande. (Bibliotheca Historica Lundensis, ediderunt Sture Bolin et Jerker Rosén VI, Lund og Oslo 1957. 375 sider).

Af alle begivenheder i Skandinaviens nyere historie er Norges afståelse 1814 den mest iøjnefaldende og tillige den, der har givet anledning til de mest indgående historiske studier. Den norske professor Yngvar Nielsen anvendte næsten hele sit liv på dette emne, og siden har en række svenske forskere med Alin, Varenius og Höjer i spidsen skarpsindigt søgt at udrede trådene i det indviklede spil. Også fra dansk side er der ydet bidrag, bl. a. af Edv. Holm i det store værk om Danmark-Norges Historie 1720—1814 og i Axel Linvalds påbegyndte biografi af Christian 8. Til disse forudgående arbejder føjer sig nu Jörgen Weibulls disputats om Carl Johan och Norge 1810—14 som et vægtigt bidrag.

¹ 21. Jan. RDgTid: 1863—64. Lth. Sp. 165—66.

² Sofus Høgsbro: Brevveksling og Dagbøger. II:8, jfr. 12.

³ A. D. Jørgensens Breve, 426.

Forfatteren er tredje generation af den navnkundige historikerslægt fra Lund, og han er familietraditionen værdig. Han formulerer sine problemer overordentlig præcist, tager dem op til besvarelse et for et, retter i hvert enkelt tilfælde et klart søgelys mod de afgørende aktstykker og når som oftest frem til en tydelig konklusion. Ved at sammenkæde en række af undersøgelser lykkes det ham at påvise og forfølge en linie i begivenhedsforløbet, som måske nok har været kendt for nogle af de tidligere forskere, men som ikke har været gjort til genstand for særlig behandling.

Han påpeger, at der i Sverige har eksisteret to vidt forskellige meninger om, hvorledes Norge skulle knyttes til Sverige, og hvorledes dets styre derefter skulle være, og han følger brydningerne mellem de to opfattelser og deres indvirkning på begivenhedernes forløb.

Det første problem, som han vier sin opmærksomhed, er tronfølgervalget i Sverige 1810. Et parti med Adlersparre i spidsen udtalte sig først for hertug Frederik Christian af Augustenborg som svensk tronfølger; men som bekendt blev det Napoleons marskal J. B. Bernadotte, fyrste af Pontecorvo, der valgtes under navnet Carl Johan. Det har ikke været Weibull muligt at bevise, at andre end Mörner var delagtig i den første forespørgsel til marskallen, om han kunne tænke sig at modtage valg. Stadig tør en kritisk sjæl dog vel have sine tvivl på dette punkt? Påviseligt er det derimod, hvorledes flertallet i det svenske statsråd under indtryk af de store pengemidler, som Bernadotte lovede at stille til rådighed, hurtigt tog parti for ham. Flertallet troede også, at valget var i overensstemmelse med Napoleons ønske, og som bekendt håbede man, at Bernadotte kunne skaffe fransk hjælp til generhvervelsen af Finland. Den mand, som trak læsset ved tronfølgervalget, var ifølge Weibull udenrigsministeren L. v. Engeström. Han håbede tillige med Napoleons hjælp at kunne få Norge knyttet til Sverige, idet der så skulle anvises Danmark godtgørelse i Nordtyskland.

Da Carl Johan kom til Sverige, var det spørgsmålet, om man skulle forsøge at vinde Norge ved fredelig overtalelse af nordmændene, som det såkaldte engelske parti med Adlersparre i spidsen ville det, eller om man skulle gribe til krig mod Danmark, som det såkaldte franske parti med Engeström i spidsen ville det. Man havde ventet, at Carl Johan ville følge det franske parti, men efter at han havde overvejet sagen, optog han i det væsentlige det engelske partis taktik.

Endnu i 1810 kom Carl Johan så vidt, at han kunne fastlægge hovedlinierne i sin politik, der siden udformedes i den såkaldte

1812-års politik. Den gik ud på, at man skulle opgive tilbageerobringen af Finland, og Norge skulle sluttes til Sverige, så at den skandinaviske halvø militært fik en insulær position, der var vanskelig at rette angreb på udefra. Men dette skulle ske på den måde, at Norge fik egen forfatning, lempet efter landets egne love, skikke og tarv. På et sådant program håbede Carl Johan at få nordmændene til at svigte den danske konge og frivilligt slutte sig til Sverige. Dette var stik imod, hvad Engeström og hans folk hidtil havde tænkt sig. De mente, at Norge skulle indgå som provins i Sverige, sådan som Skåne, Halland og Blekinge tidligere havde gjort det.

Periodevis lod den svenske regering nu en underjordisk propaganda sætte i scene over for nordmændene. Weibull går ret meget ind på denne agitation, der ikke tidligere har været genstand for så dybtgående undersøgelser. Der er i afsnittene herom mere nyt materiale end i resten af bogen. Weibull påviser Adlersparres store indflydelse, og især understreges forskellen mellem den propaganda, der lededes af Carl Johan og Adlersparre, og den, der lededes af Engeström og hans venner. Mens kronprinsen bestandig lovede selvstyre med alt, hvad deraf fulgte, lagde Engeström i sine løfter vægten på, at Norge alligevel var hjemfalden til at komme under Sverige, og det var derfor ingen nytte til at gøre modstand mod det uundgåelige. Weibull påviser i øvrigt, at Engeström, skønt han var Sveriges udenrigsminister, ikke blev holdt underrettet om karakteren af den agitation, som Carl Johan foranstaltede.

Det er nu værd at lægge mærke til, at Weibull kommer til det resultat, at det ikke lykkedes ved hjælp af den svenske agitation at vinde så mange tilhængere blandt nordmændene, at der kunne rejses et oprør mod det danske styre i Norge. På et vist tidspunkt kunne de mest fremtrædende svensksindede blandt nordmændene med grev Wedel Jarlsberg i spidsen blot meddele Carl Johans spioner, at hvis et sådant oprør skulle komme i stand, måtte det lige fra begyndelsen støttes af et kraftigt militært svensk angreb på Norge.

Da der således ikke var stort at udrette med det gode, blev den svenske regering klar over, at det blev nødvendigt at gribe til magt. Den underjordiske virksomhed blandt nordmændene havde i virkeligheden kun berettigelse ved at tjene som forberedelse til en militær okkupation af landet. Weibull viser, hvorledes Carl Johan en tid lang vaklede mellem de forskellige fremgangsmåder, propagandaen og magtanvendelsen, og snart gav den ene, snart den anden fortrinnet.

Hvis magtanvendelse blev nødvendig for erhvervelsen af Norge,

rejste spørgsmålet sig, om angrebet skulle rettes mod Danmark eller direkte mod Norge. Også her vaklede Carl Johan mellem de forskellige muligheder, og Weibull tegner her meget klart, hvorledes hans planer ændredes efter de forskellige omslag i storpolitikken. Ved aftalerne med Rusland i 1812 var der tale om et angreb på Sjælland; men efter de allieredes fremrykken mod Tyskland 1813 syntes det lettere at rette et angreb sydfra mod Holsten. I alle tilfælde gjaldt det at have Englands og Ruslands støtte og billigelse af forehavendet.

Med stormagternes bistand lykkedes det virkelig i en kort krig at tvinge Danmark til at afstå Norge. Ved fredsforhandlingerne i Kiel var det Carl Johan, som ved sin personlige indgriben kom til at præge de betingelser, som Danmark måtte gå ind på. Han fik herved indført den sætning, at Norge »skulle afstås til Sveriges konge og udgøre et kongerige forenet med Sverige«. Ligeledes blev det udtrykkelig fastsat, at en del af det dansk-norske monarkis statsgæld skulle gå over på kongen af Sverige, men »i hans egenskab af hersker over kongeriget Norge«. Allerede hermed var den ordening skitseret, som siden blev ført ud i livet. Weibull ser den som en konsekvens af den agitation, som Carl Johan havde vedligeholdt i Norge i årene forud for Kielerfreden. »Hensigten var at vinde nordmændene for unionen«.

De svenske planer vedrørende modtagelsen af Norge, efter at freden var sluttet, viser ligesom det foregående en kløft mellem Carl Johans opfattelse og Engeströms. Weibull giver på dette felt en meget detaljeret redegørelse. Den norske uafhængighedsbevægelse betog imidlertid inden længe disse planer deres aktualitet. I spørgsmålet, om den danske regering stod bag ved den modstand, som rejste sig mod afståelsen i Norge, citerer Weibull Axel Linvalds afhandling her i Historisk Tidsskrift (11. r. IV), men tror, hans slutninger kan modificeres en smule. Efter freden i Kiel sendte den danske regering kun et begrænset uddrag af fredstraktaten til statholderen Christian Frederik i Norge og udelod bl. a. de passager, der kunne oplyse nordmændene om, at de ville få selvstyre og fri forfatning. Weibull mener nu, at dette skete, fordi oplysninger herom ikke ville egne sig til at styrke nordmændenes modstandsvilje mod Sverige. Selv om den danske regering, særlig på udenrigsministeren Niels Rosenkrantz' initiativ, advarede nordmændene mod at inlade sig på eventyr, ville den dog ikke forsyne de svenskvenlige i Norge med oplysninger, som kunne være nyttige for deres formål. Ud over dette inlader Weibull sig ikke med det vanskelige spørgsmål om den danske regerings stilling til begivenhederne i Norge.

Endnu søgte de svenske lensmænd langs grænsen at lokke for

nordmændene med løfter om korn til den sultende befolkning og om åbning af handelen, så den norske skibsfart atter kunne gå sin gang; men samtidig truede man fra svensk side lederne af den norske modstand på det voldsomste, og alt hvad svenskerne kunne udrette, var i virkeligheden at etablere en blokade af Norges kyster, som hindrede fremsendelse af hjælp til de sultende i Norge. Mens Carl Johan var i Nederlandene og Frankrig, blev der intet gjort for at forklare nordmændene, at de i henhold til freden kunne få selvstyre og en fri forfatning. Når svenskerne ikke straks efter freden med fast hånd satte sig i besiddelse af Norge, hævder Weibull, at det ikke så meget skyldtes mangel på evne eller plan som Engeströms ønske om at gøre Norge til en svensk provins; han talte meget nedsættende om Adlersparre og de ideer, han havde haft. Weibull understreger i denne forbindelse, at alle planerne om Norges fredelige tilslutning til Sverige såvel før som efter Kielerfreden slog fejl.

Alt imens udtrykte Carl Johan over for stormagterne sin vilje til at give Norge en forfatning, således da han i foråret 1814 bad dem lade en kommission undersøge den danske regerings forhold til den norske modstand. De proklamationer, som han forberedte til udsendelse i Norge, stemte ingenlunde overens med de udtalelser, som regeringen i Stockholm forsøgte at føre frem til nordmændene. Mens regeringen i Stockholm bandlyste den norske 17-maj forfatning, var Carl Johan allerede før konventionen i Moss tilbøjelig til at godtage den, og mens det militære angreb på Norge gik sin gang, tilbød han i dybeste hemmelighed gennem Carsten Tank at lægge Eidsvoll-forfatningen som grundlag for fred, hvilket førte til, at nordmændene accepterede unionen med Sverige.

Da det derefter kom til forhandlinger om ændringer i den norske forfatning, så den kunne blive afpasset efter unionens krav, forsøgte Carl Johan at få den norske konges stilling styrket; men han stødte her på modstand hos det svenske statsråd, der frygtede, at kongemagten også skulle blive stærkere i Sverige, hvis den opnåede stor styrke i Norge. Statsråderne ønskede tværtimod efter de engeströmske linier at åbne vejen for en fuldstændig sammensmeltning af de to riger. Det forslag, der endelig blev forelagt fra svensk side, holdt sig dog nær til Eidsvoll-grundloven, og i slutfasen formanede Carl Johan de svenske forhandlere til eftergivenhed. Weibull gennemgår nøje de forskellige forslag og kommer til det resultat, at uenigheden på den svenske side bidrog til, at nordmændene ved den endelige overenskomst i de flest mulige retninger fik deres vilje. De delte meninger i Sverige fremtræder også tydeligt i svensk politik efter 1814.

Det er således lykkedes Weibull at eftervise en linie i den politik, som Carl Johan trods al vaklen fulgte over for Norge. Stort set er det lykkedes ham at gøre det på overbevisende måde. Enkelte punkter giver dog anledning til nogle bemærkninger. Det står således uklart, hvorledes Carl Johan reagerede på efterretningen om modstanden i Norge. Side 197 får man f. eks. det indtryk, at det først bekymrede ham flere uger senere, end han modtog efterretningen. Når man betænker den skrappe modtagelse, som han gav den danske diplomat Juel, og de henvendelser, som han rettede til de allierede, er der dog ingen grund til at tvivle om, at modstanden i Norge optog ham stærkt allerede fra begyndelsen, selv om han endnu en tid interesserede sig for udviklingen i Frankrig.

Det hedder side 267, at kongen af Danmark ikke havde indfriet de løfter, som han ved Kieltraktaten havde givet om at tilbagekalde sin generalguvernør og andre ikke-indfødte embedsmænd i Norge, som ikke ville forblive under det nye styre. Hvis dette skal være Weibulls opfattelse, må der gøres opmærksom på, at Christian Frederik blev tilbagekaldt allerede ved Frederik 6.s brev til ham af 17. januar 1814, og embedsmændene blev tilbagekaldt ved bekendtgørelse fra det danske kancelli den 5. februar s. å.

Det havde været interessant at høre mere om de pengemidler, som blev sat ind på propagandaen i Norge. Det er næsten kun et par lange noter (side 12 og 118—19) som taler derom. Søgte man at købe nordmændene med pengemidler eller andre gunstbevisninger? I det hele kunne man ønske at kende noget mere til stemningerne i Norge. Svingede de virkelig så stærkt, som Adlersparres spioner mente? Skildres ikke situationen i Norge i begyndelsen af 1813 for drastisk, når det hedder, at Norge var på oprørets rand? Weibull bygger først og sidst på svenske kilder. En tilsvarende undersøgelse ud fra de norske kilder er endnu ikke blevet offentliggjort, men er vistnok under forberedelse fra norsk side. Kapitlet om de danske modforanstaltninger mod propagandaen hviler heller ikke på så indgående et studium som resten af bogen. Sammenhængen med den europæiske politik er endog ved lejlighed henvist til en fodnote.

Man kunne også have ønsket en samlet karakteristik af de to hovedpersoner Carl Johan og Engeström, særlig den sidste. Carl Johan er tit nok omtalt, men Engeström er mindre kendt, skønt han er en højst bemærkelsesværdig personlighed, hvis skarpe intelligens og store mistænksomhed nok kunne virke tiltrækkende på historikere.

Georg Norregård.